

INGLIZ TILI DARSLARIDA O'ZBEK VA INGLIZ TILLARINI QIYOSLASH ELEMENTLARI

Tojiyeva Anora Baxtiyorovna

Sh. Rashidov nomidagi

SamDU 1-kurs doktoranti

Ona tili va chet tillarini o'qitishda fanlararo aloqalar g'oyasini ko'plab taniqli olimlar, xususan F.I. Buslaev, A.I. Boduen de Kurtene, N.I. Grech, N. Kuhlman, F. Paulson, L.I. Polivanov, I.I. Sreznevskiy, F.F. Fortunatov, V.P. Sheremetevskiy, L.V. Shcherba. So'nggi yillarda fanlarni o'zaro uyg'un holda o'qitish metodikasidagi muammolarga tobora ko'proq e'tibor qaratilmoqda. Masalan, maktablarda ona tili va adabiyot tili darslarini tarix, geografiya, tasviriy san'at va boshqalar o'rtasidagi aloqalar asosida olib borilmoqda. Shu bilan birga ona tili xorijiy tillar uchun doimo tayanch o'rinida turadi, ya'ni. aynan u muayyan fanni o'qitish usullarini takomillashtirish va takomillashtirishga yordam beradi. "O'quvchilar tomonidan xorijiy tillarni yaxshiroq o'zlashtirish, uslubiy bilimlarni boyitish uchun turli maktab fanlaridan, ayniqsa, onati tiliga bog'langan o'qitish imkoniyatlarini (birinchi navbatda mazmunan) topish qiyinroq - deydi N.N. Ushakov. Bundan tashqari, yaqin vaqtgacha lingvistik aloqalarga asoslangan darslarga yetarlicha e'tibor berilmagan. Ammo ona va chet tillarini o'rgatish yuzasida aynan shu bog'lanishlar yotadi. Bu o'z navbatida maktab o'quvchilariga ingliz tili sohasidagi bilimlarini kengaytirish uchun yo'l ochadi. Taqqoslash uchun biz, masalan, ma'lum bir til uchun talaffuz qilingan fonetik xususiyatlarga ega so'zlardan foydalanamiz, o'zlashtirilgan so'zlar va so'zlarning tarkibini solishtiramiz, ba'zi grammatik toifalarni (otlar soni, fe'l zamon shakllari,) solishtiramiz. Olmoshlar kategoriyalari va boshqalar), sintaktik konstruktsiyalarni o'rganish uchun ham ishlatilishi mumkin (so'z tartibini solishtirish, qo'shma nominal predikat bilan gapda bog'lovchilarni qo'llash va h.k.), N.N. Ushakov "Agar o'quvchilar ongida ikkita til mavjud bo'lsa, biz ularga o'xshashlik va farqlarni, umuman olganda, ushbu tillarning o'ziga xos xususiyatlarini qiyosiy ko'rib chiqishni qo'llashimiz mumkin. bog'liq. O'quvchilarning kuzatuvchanligi va ilmiy tafakkurini rivojlantirish uchun juda foydali vosita bu tillarni tuzilishiga ko'ra taqqoslashdir", deb hisoblaydi I.A. Boduen de Kurtene¹.

Tajribalar shuni ko'rsatadiki, chet va ona tilini qiyosiy o'rganish bilan barcha til birliklarining kuchli assimilyatsiyasi sodir bo'ladi. Qiyosiy tilshunoslik

¹ Общоевропейские компетенции владения иностранным языком: Изучение, обучение, оценка. – М.: МГЛУ. Сарма, 2005. – 248 с. 3

elementlarining kiritilishi o'quvchilarning xotirasini rivojlantiradi, ularni taqqoslash, umumlashtirish, va tahlil qilish, tilshunos va metodistlarning (N.N.Ushakov, F.I.Buslaev, L.T.Grigoryan, S.A.Plotnikov, M.N.Vezerova va boshqalar) fikricha, ingliz tili darslarida tillararo qiyoslardan foydalanish o'quvchilarning lingvistik dunyoqarashini, nutq madaniyatini, qo'llash qobiliyatini oshiradi. so'zlar - fikrni ifodalash, o'zlashtirilgan so'zlar bilan erkinroq ishlash vositasi o'zbek va ingliz tillarini qiyosiy o'rganishning asosiy maqsadi o'quvchilarning til madaniyatini oshirish, shuningdek, imlo va tinish belgilari haqidagi bilimlarni umumlashtirish va tizimlashtirish, imlo va tinish belgilarini yaxshilash chet tilining lug'at boyligidan foydalanish natijasida savodxonlik sezilarli darajada yaxshilanadi Ingliz tilini chuqur o'rganish o'quvchilarning ona tiliga va uni o'rganadigan fanga qiziqishini oshirishga imkon beradi; maktab o'quvchilarining lingvistik qobiliyatlarini va ularning kognitiv mustaqilligini rivojlantirish; til bilimlari, ko'nikmalari, kommunikativ kompetensiyani shakllantirishni ta'minlash, L.V. Shcherbaning yozishicha, chet tillari va ona tillarini taqqoslash maktab o'quvchilarini "ona tilidagi tanish hodisalarni ko'zdan kechirishga emas, balki turli xil fikr tuslarini sezishga" o'rgatadi².

“O'z ona tilingizni to'liq egallash uchun, ya'ni. Uning barcha boyliklarini, barcha ifoda vositalarini qadrlash, barcha imkoniyatlarini qandaydir chet tilini o'rganish orqali anglash mumkin”. Darsning ayrim tanlangan shakllari (davra suhbatlari, ssenariyli, sahnalashtirilgan) o'quvchilarning mustaqil bilim faolligini, shuningdek, o'qituvchi va o'quvchilarning birgalikdagi faoliyatini rivojlantirishga qaratilgan. Til har bir xalq madaniyatining tarkibiy qismidir, shuning uchun darslarda lingvistik vositalarda aks ettirilgan umuminsoniy dunyoqarash va munosabatni ko'rib chiqish yagona inson tabiatining tasdig'idir, inson mohiyatida umuminsoniylikdan ko'ra ko'proq narsa borligini tasdiqlashdir.

“Taqqoslash o'quvchilarning ongiga tushunarsiz yoki ularga noma'lum bo'lgan narsalarni yetkazish usuli sifatida uslubiy vosita sifatida naqadar muhim ekani hammaga ma'lum”. Va bu yondashuv nafaqat chet tillarini chuqur o'rganadigan ixtisoslashtirilgan maktablarda, balki oddiy umumta'lim maktablari uchun ham muhimdir.

Oxirgi yigirma yil ichida tilshunoslarning til hodisalarini keng lingvistik kontekstda o'rganishga qiziqishi va istagini ko'rsatuvchi asarlar soni sezilarli darajada oshdi.

² Гальскова Н.Д., Никитенко З.Н. Теория и практика обучения иностранным языкам. Начальная школа: Методическое пособие. – М.: Айрисс-пресс, 2004. – 240 с.

Yan Komenskiy grammatikaning o'zini o'zi ta'minlashni qat'iyan rad etib, chet va ona tillarini o'rganish narsalar dunyosini o'zlashtirish bilan bir vaqtda borishi kerak, deb hisoblaydi

Ko'pgina tadqiqotchilar tilni qiyosiy o'rganish muammosiga turli tomonlardan yondashgan. "Barcha darajadagi aloqa tillari o'rtasidagi o'xshashlik va farqlarni yetarli darajada to'liq aniqlash kerak: fonologik, leksik, morfologik va sintaktik. Taqqoslash "shakldan" (semasiologik yondashuv) va "mazmundan" (onomasiologik yondashuv) amalga oshirilishi mumkin", deb yozgan V.A. Korpev. Praga lingvistik doirasi olimlari ona tili xususiyatlarining o'rganilayotgan chet tiliga o'tkazilishini interferensiya deb atadi. Interferentsiya milliy va xorijiy tillar qonunlari qo'llaniladigan uchinchi tashkil etuvchi ikkita qiyosiy tizimda berilgan ma'noni ifodalashning turli belgilari to'plami sifatida aniqlanadi. Interferentsiya hodisalarini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, u barcha lingvistik darajalarda va barcha lingvistik jihatlarida - tizimli aloqa mavjud bo'lgan aloqa tizimlarining har qanday sohasida o'zini namoyon qilishi mumkin.

